

Олеся Телєжкіна

доктор філологічних наук, професор,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна,
ORCID: 0000-0002-2953-7368

**КУЛЬТУРА МЕДІЙНОГО СЛОВОВЖИВАННЯ:
НОРМА І ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ**

Проблема культури слововживання в медійному просторі висвітлена в багатьох наукових розвідках різних років. Попри це питання нормативного вживання мовних одиниць у текстах медіа не втрачає своєї актуальності дотепер. Дослідники наголошують на важливості її розв'язання й окреслюють причини її появи. Так, Н. Зикун з-поміж таких причин окреслює екстралінгвістичні чинники, низький рівень підготовки журналістів, нехтування внутрішньою цензурою та зниження рівня загальної культури в суспільстві [2, с. 65], а М. Лисинюк відзначає, що в медіа «відбувається неконтрольоване змішання книжково-письмових та усно-розмовних мовних особливостей», що спричиняє «загальне зниження мовної культури» [3, с. 35] і засвідчує низький рівень мовної культури журналіста [4, с. 226].

На жаль, приклади порушення норм слововживання зчаста трапляються в медійних текстах різних жанрів. Як ілюстрацію розглянемо публікації, подані у стрічці новин за 31 травня 2025 року на сторінках інтернет-видання «Дзеркало тижня» [1], зокрема звернемо увагу на випадки порушення лексичних норм сучасної української літературної мови.

Найчастіше в обстежених текстах зафіксовані неточності, пов'язані з уживання калькованих утворень. Це підтверджують численні зразки. Розглянемо деякі з них. Наприклад, у реченнях *Дані про витрати в травні поки що відсутні* та *Хоча Кремль намагається переконати Європу у відсутності планів нової агресії, на практиці Росія тестує поведінку Заходу в критичних ситуаціях, вдаючись до різних форм втручання* неправомірно вжито прикметник *відсутній* та іменник *відсутність*. Пор.: *Даних про витрати в травні поки що немає (не надали)* та *Хоча Кремль намагається переконати Європу, що планів нової агресії не має, на практиці Росія тестує поведінку Заходу в критичних ситуаціях, удаючись до різних форм втручання*. Журналісти знехтували тим, що в українській мові слова *відсутній* чи *відсутність* правомірно вживати лише стосовно людини (приміром: *відсутній на зустрічі, підтверджена відсутність п'яти учасників*), в усіх інших

випадках доцільно послуговуватися лексемами *є, наявний, представлений* та ін. відповідно до контексту.

З огляду на сучасні норми словоживання як помилкове потрактуємо використання слова *відкрити* в такому реченні: *Зазначається, що сьогодні близько 15:44 поліцію [правильно: поліції, оскільки повідомити кому?] повідомили про те, що невідомий у військовій формі **відкрив** стрілянину з автоматичної зброї на проспекті Перемоги.* Відповідно до норми замість дієслова *відкрив* доцільно вжити лексему *зчинив* (стрілянину).

Поширене також уживання лексико-синтаксичних покручів із компонентом *користуватися*, як-от: *Джерело, наближене до кола Трампа, також назвало Вота основним кандидатом на керівництво DOGE, хоч і зауважило, що діяльність департаменту [правильно: департаменту, за аналогією до інституту, відділу] під керівництвом Маска не завжди користувалася політичною підтримкою* – насправді ж департамент не міг «користуватися» підтримкою, тому що він її *не мав*, а вжите в цьому контексті дієслово *користуватися* не відповідає жодному значенню, зафіксованому в академічному тлумачному словнику української мови [5].

Зареєстровані також ситуації, що засвідчують невинуватене багатослів'я, так само спричинене калькуванням із російської мови: *У висновках Європейської ради, ухвалених у червні та жовтні 2024 року, зазначалося, що подібний курс дій з боку грузинської влади створює серйозні ризики для європейського шляху Грузії або Реакція з боку РФ була негайною: у Москві нагадали Німеччині про нацистське минуле й заявили про загрозу третьої світової війни.* Помилковість уживання конструкції *з боку* в наведених мікроконтекстах пояснюємо тим, що вона не розкриває жодного значення, передбаченого академічним тлумачним словником [5] і не дає реципієнтові ніякої змістовної інформації, тому доцільно подати речення в такому варіанті: *<...>, що подібний курс дій грузинської влади створює серйозні ризики <...> та Реакція РФ була негайною <...>.* Подібним «обтяжувальним» елементом в опрацьованих текстах є сполука *переважна більшість*, як-от: *Переважну більшість тих, хто радісно кричить і аплодує через перенесення дати, системні проблеми дітей у країні вочевидь не цікавлять* – іменник *більшість* не поєднується з прикметником, який указує певним чином на кількість, оскільки своїм значенням вказує на кісну перевагу, і тому має бути *Більшість тих, <...>.*

Як помилку слововживання розглядаємо невинуватене використання запозичень з інших мов тоді, коли в українській мові є питоме слово, як-от: *На 55-й хвилині зустрічі проти «Антальяспора» (2:0) український **вінгер** після*

невдалої гри *кіпера* забив дальнім ударом з-за меж штрафного майданчика, а за дві хвилини асистував Джону Ландстрему. Лексеми *вінгер* і *кіпер* – англізми, уживання яких замість слів *півзахисник* і *воротар* пояснюється, як припускаємо, сучасним захопленням запозиченнями з англійської мови.

Хоча увагу привертають не лише мовні огріхи, допущені в новинних матеріалах, підготовлених, безсумнівно, на актуальні теми. Неоднозначною є також транслітерація назви видання латиницею в аббревіатурному вираженні, зокрема перша частина скорочення: *ZN, UA*. Постає логічне питання, як читач має розкрити для себе зміст літер *ZN*, адже назва газети «Дзеркало тижня»? Відповідно до цього гемероніна має бути скорочення *DT* у транслітерації або ж *MW* у перекладі (*mirror of the week*). І таке позначення редакція використовує від 1994 року, як зазначено на головній сторінці видання. То чи не варто редакції увідповіднити скорочене позначення назви і його повнозвучну версію?

Наведені приклади переконливо доводять, що автори медійних матеріалів не завжди дотримуються норм слововживання в сучасній українській літературній мові. Це вказує на низький рівень їхньої мовної культури. І це є викликом сьогодення, оскільки за умови збереження такої якості публікацій, не можна говорити про те, що медіа є взірцем для наслідування у формуванні мовної культури читачів.

Список використаної літератури та джерел

1. Дзеркало тижня [Сайт]. URL : <https://zn.ua/>
2. Зикун Н. І. Культура мови ЗМІ і рівень довіри до медіатекстів. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2012. Вип. 13. С. 63–66. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Npkpnu_fil_2012_31_2_0.pdf
3. Лисинюк М. В. Мова ЗМІ як показник мовної культури сучасного суспільства. *Культура і сучасність*. 2020. № 2. С. 33–38. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kis_2020_2_7
4. Литвин О. Г., Голубінка Н. І. Проблеми культури слова в засобах масової інформації. *Український смисл*. 2018. С. 220–227. URL: <https://ukrsense.dp.ua/index.php/USENSE/article/download/211/217>
5. Словник української мови online [Сайт]. URL : <https://sum20ua.com>